

EFFEKTIVURDERINGS

rapport 2011

Indhold

Forord ved fondens formandskab		3
Sammendrag og konklusioner		4
1.0	Introduktion	6
1.1	Baggrund og formål	6
1.2	Hvad er effektvurdering	8
2.0	Effektvurdering af udvalgte projekter for tilskudsåret 2011	10
2.1	Effektvurderingens resultater	13
2.1.1	Understøtter de udvalgte projekter så fondens strategiske effektmål?	13
2.1.2	Effekter på hvert enkelt projekt udvalgt til effektvurdering:	16
2.2	Gennemførslen af effektvurderingerne – undersøgelsens metode	32
2.2.1	Forandringsteori – et redskab til at understøtte sammenhængen mellem strategi og prioriteringer.	32
2.2.2	Udfordringer for brugen af forandringsteori	34
2.2.3	Undersøgelsens design	34
2.2.4	Strategiske effektmål og selvevaluering	36
2.2.5	Vurderingen af langsigtede effekter	36
2.2.6	Projekternes ressourceforbrug ved at indgå i effektvurderingen	38
3.0	Anbefalinger	39

Forord ved fondens formandskab

Det danske landbrugs- og fødevareerhverv er et stort eksporterhverv, der rummer mange udviklingsveje og muligheder for såvel landmænd, virksomheder, ansatte i erhvervet og ikke mindst for samfundet som helhed. For at vi fortsat kan udnytte disse muligheder, skal vi tage hånd om de udfordringer, som vi møder på vejen. Hvordan sikrer vi en bæredygtig udvikling i hele værdikæden? Hvordan styrker vi landbrugs- og fødevareerhvervets indsats for at finde hensigtsmæssige svar på etiske og globale spørgsmål som biodiversitet, dyrevelfærd og global opvarmning? Hvordan fastholder vi produktionen i Danmark og hvordan kan vi blive ved med at konkurrere på verdensmarkedet? Hvordan sikrer vi, at det høje niveau for fødevarerikkerhed opretholdes? Og hvordan fremmer vi forbrugernes viden og dannelse om mad?

Promilleafgiftsfonden for landbrug modtager ved den årlige ansøgningsrunde mange projektansøgninger med bud på hvorledes udfordringerne løses. Der er mange side-stillede behov og muligheder, der skal vægtes imellem, når vi i bestyrelsen prioriterer de mange ansøgninger og udvælger dem, som vi vurderer vil skabe de største og bedste effekter for udviklingen af landbrugs- og fødevareerhvervet.

Med denne rapport tager Promilleafgiftsfonden hul på en systematisk effektvurdering af fondens støttevirksomhed. I 2011 er 10 projekter blevet effektvurderet. Med effektvurderingerne vil vi se nærmere på hvilke effekter, disse projekter har, og hvordan effekterne konkret skabes. Effektvurderingerne vil finde sted på årlig basis. Dermed ønsker vi på et stadigt mere evidensbaseret grundlag at lægge strategien for, hvordan Promilleafgiftsfonden bedst muligt styrker landbrugets og fødevareerhvervets udvikling til gavn for landmænd, virksomheder ansatte og for samfundet som helhed.

God læselyst!

Michael Brockenhuus-Schack
Formand

Rasmus Kjeldahl
Næstformand

Sammendrag og konklusioner

Vi har effektiviseret 10 af de projekter, fonden har støttet i 2011. Projekterne er blevet udvalgt ved lodtrækning. Der er udtrukket 5 projekter, som er støttet direkte af Promilleafgiftsfonden og 5 projekter, som Promilleafgiftsfonden har støttet via tilskud til produktionsafgiftsfondene.

Effekterne er vurderet ud fra data, der er opsamlet hos tilskudsmodtagerne gennem anvendelse af spørgeskema og interviews. Derudover er visse data valideret på baggrund af projektrapporter og andet tilgængeligt materiale i form af rapporter og artikler mm.

Hovedkonklusionerne er:

- at projekterne realiserer forventede effekter
- at projekterne skaber værdi for landmændene
- at projekterne både har umiddelbare effekter og følgeeffekter.

Fra effektiviseringerne kan fremhæves følgende eksempler:

Anvendelse af prognoser i landmandens planlægning og budgetlægning: Der er tilvejebragt forbedrede værktøjer for prognoseudvikling og prognoseudarbejdelser. De forbedrede værktøjer kan bidrage til at forbedre beslutningsgrundlaget og kan hjælpe landmanden til en mere realistisk budgetlægning. Usikkerheden kan reduceres gennem viden om usikkerhedsfaktorerne.

Bibliotek: På et professionelt grundlag sikres og understøttes informations- og videnindhentning til forskere mm i svine sektoren. Dermed sikres et højt og opdateret vidensniveau blandt brugerne af biblioteket.

Demonstration af dynamisk ledelse af landbrugsbedrifter: Projektet har bidraget til at sætte fokus på ledelse og styring af landbrugsbedrifter. Der er skabt en øget opmærksomhed på de daglige risici og en proaktiv tilgang til risikostyring. Afprøvningen af værktøjet Benchmarking på landbrugsbedrifterne har givet mulighed for at udpege relevante og motiverende forbedringsmuligheder for den enkelte bedrift.

Klassificeringskontrol for svin: Indsatsen har bidraget til at sikre de data, der danner grundlag for afregningen af slagtesvin. Usikkerhed i forhold til vejning, klassificering, prisfastsættelse er reduceret til gavn for svineproducenter og slagterier. Det kan konstateres, at der er få leverandørklager set i forhold til det samlede antal svin som slagtes på slagterierne. Overordnet set sker vejning, klassificering og afregning af svin på en tilfredsstillende måde på de danske slagterier.

Miljøoptimeret gødsning og planteværn i markfrøafgrøder: Projektet har bidraget til øget viden om dyrkning af eksisterende og nye frøsorter. Frøproduktionen bliver optimeret, hvilket vil understøtte fastholdelse af en økonomisk bæredygtig produktion i Danmark og dermed fastholdelse af eksportindtægter. Som en

positiv sideeffekt kan projektets resultater anvendes som baggrund for ansøgninger om "minor use" af planteværnmidler, som ikke er godkendt til de pågældende frøarter. Dermed er der mulighed for at give landmændene nye og alternative planteværnmidler til brug i deres bekæmpelsesstrategier.

Optimering af planteproduktion: Via demonstration og formidlingsaktiviteter er ny viden og resultater om planteproduktion blevet vist og omsat. Demonstrationerne har blandt andet omhandlet de nyeste strategier for at fastholde eller reducere det i forvejen relativt lave forbrug af planteværnmidler blandt danske landmænd.

Projekt opdræt – Optimering af opdræt af kyllinger til konsumægproduktionen: Projektet har skabt større fokus på produktionen, og som følge heraf er produktiviteten steget. Det har betydet et bedre økonomisk resultat for producenterne. Dyrevelfærden er steget både i opdræt og i ægproduktionen, fordi producenterne er blevet bedre til rettidigt at tilgodese dyrenes behov både fysiologisk og adfærdsmæssigt. Mht. dødelighed så er 1. uges dødelighed blevet reduceret.

Sygdomsbekæmpelse primært vedr. plasmacytose hos mink: Indsatsen har bidraget til en inddæmning af udbrud og udbredelse af plasmacytose hos mink. Blandt pelsdyravlerne udbredes forståelsen af, at rådgivning er nødvendig for at sikre sygdomsbekæmpel-

sen. Sygdomsbekæmpelsen bidrager til at fastholde og udvikle pelsdyrbranchen som et vigtig eksporterhverv.

The Farmers as water manager in a new climate regime, Aquarius: I projektet har der været fokus på en ny rolle for landmanden – nemlig rollen som vandforvalter. Projektets tilgang til vandmiljøforvaltning har været lokal forankring og ejerskab af løsninger. Projektet har således bidraget til nye og bedre ideer til implementering og forvaltning af vandmiljøplaner – lokalt orienterede og lokalt forankrede frem for generelle planer og krav.

Baltic Ecological Recycling Agriculture and Society Implementation: Projektet tager udgangspunkt i konceptet om økologisk recirkuleringslandbrug (Ecological Recycling Agriculture – ERA). Der er blevet informeret om ERA og dermed skabt øget bevidsthed om ERA-konceptet som en miljømæssig bæredygtig landbrugsproduktion.

1.0 Introduktion

1.1 Baggrund og formål

Denne rapport omhandler en undersøgelse og vurdering af effekter for 10 projekter, som Promilleafgiftsfonden for landbrug støttede i 2011. Fondsadministrationen har på vegne af fondens bestyrelse og med bistand fra Deloitte stået for udførelsen af undersøgelsen og for vurderingen af effekter af de udvalgte projekter. Rapporten indeholder de samlede konklusioner af årets effektivt vurdering samt de metodemæssige refleksioner og samlede anbefalingerne for fremtidige effektivt vurderinger i fonden. De 10 projekter er effektivt vurderet hver for sig og resultaterne findes vedlagt som særskilte bilag.

Baggrunden for undersøgelsens gennemførelse og rapportens tilblivelse er tosidet. Først og fremmest er der gennemført en effektivt vurdering af udvalgte projektbevillinger på baggrund af kravet i Fødevareministeriets bekendtgørelse for fonden jf. Bekendtgørelse

om administration og revision af promille- og produktionsafgiftsfonde m.v. indenfor jordbrugs- og fiskeriområdet af 1. oktober 2010. Bekendtgørelsen fastslår jf. § 21, at det påhviler fondene at vurdere effekten af udvalgte aktiviteter, og jf. stk. 3 i § 21, at det påhviler fondene at redegøre for resultatet af effektivt vurderingen i ledelsesberetningen til årsregnskabet.

Vurderingen af effekten af de udvalgte aktiviteter er sket i forhold til de strategiske effekter, som Promilleafgiftsfonden for landbrug med sin strategi har opstillet for fondens bevillingsvirksomhed.

Promilleafgiftsfondens strategi opererer med effektivt mål i form af indsatsområder. Der er dermed tale om åbne formuleringer af effektivt målene af fondens støttevirksomhed.

Fondens strategiske indsatsområder

Promilleafgiftsfonden ønsker for både konventionel og økologisk landbrugs- og fødevareindustri at fremme en i et globalt perspektiv økonomisk, socialt og miljømæssigt bæredygtig vækst og udvikling

Fonden prioriterer at understøtte landbrugets og fødevareindustrien samfundsmæssige værdiskabelse – herunder sikring af attraktive arbejdspladser i Danmark - ved fremme af erhvervets konkurrenceevne med fokus på en differentieret og mangfoldig vækst og udvikling. Dette gælder både indenfor kendt produktion og indenfor nye forretningsområder såvel food som non-food.

Promilleafgiftsfonden prioriterer projekter der:

- Fremmer den faglige og bæredygtige udvikling for hele værdikæden gennem praksisnær vidensdannelse og formidling samt gennem udvikling af effektive teknologier og løsninger, der kan understøtte produktion og forarbejdning i alle dele af landet i både stor og lille skala.
- Fremmer fødevarer sikkerhed og folkesundhed.
- Fremmer nationale og internationale forbrugers kompetencer - maddannelse og -viden.
- Understøtter udviklingen af landbrugs- og fødevareindustrien ved fokus på lokale og globale forbrugere mhp. afsætning såvel lokalt som ved eksport til det globale marked.
- Fremmer udviklingen af nye kvalitetsprodukter inklusive nicheprodukter f.eks. med lokal forankring, der kan bidrage til alsidighed i produktsortimentet.
- Styrker landbrugs- og fødevareerhvervets indsats for at finde hensigtsmæssige svar på etiske og globale spørgsmål som biodiversitet, dyrevelfærd og global opvarmning.

Nærværende effektivurdering for tilskudsåret 2011 har undersøgt, om de udvalgte projekter har understøttet fondens strategiske effektmål.

Den anden baggrund for effektivurderingen er fondsbestyrelsens ønske om at skabe læring ud fra de fund, den viden og de erfaringer, som en gennemførelse af en sådan undersøgelse giver anledning til. Promilleafgiftsfonden for landbrugs bestyrelse har ønsket en større viden om, hvordan tilskudsmodtagerne anvender bevillingen ud fra et effektperspektiv, herunder hvordan

projekternes resultater, erfaringer og viden omsættes og formidles til gavn for erhvervet og det omgivende samfund. Læringsperspektivet sætter således fokus på, hvordan fondens projekter formuleres og planlægges, så arbejdsmetoder og projekttyper med dokumenteret gavnlige effekter for erhvervet bliver tilgængelige for potentielle ansøgere til fonden.

Ud over en bedømmelse af det enkelte projekts faglige kvaliteter anvender fondsbestyrelsen en række vurderingskriterier. Promilleafgiftsfonden prioriterer anvendelsesorienterede projekter med aktualitet, kvalitet og relevans, med bredde, med udviklingspotentiale, som er unikke, spændende og nytænkende samt som bidrager til hurtig og effektiv spredning af viden og resultater til brug i praksis. Promilleafgiftsfonden lægger desuden vægt på ansøgers faglighed og kompetence samt koordinering og samarbejde med relevante parter. Disse kriterier er ikke inddraget ved dette års effektivurdering.

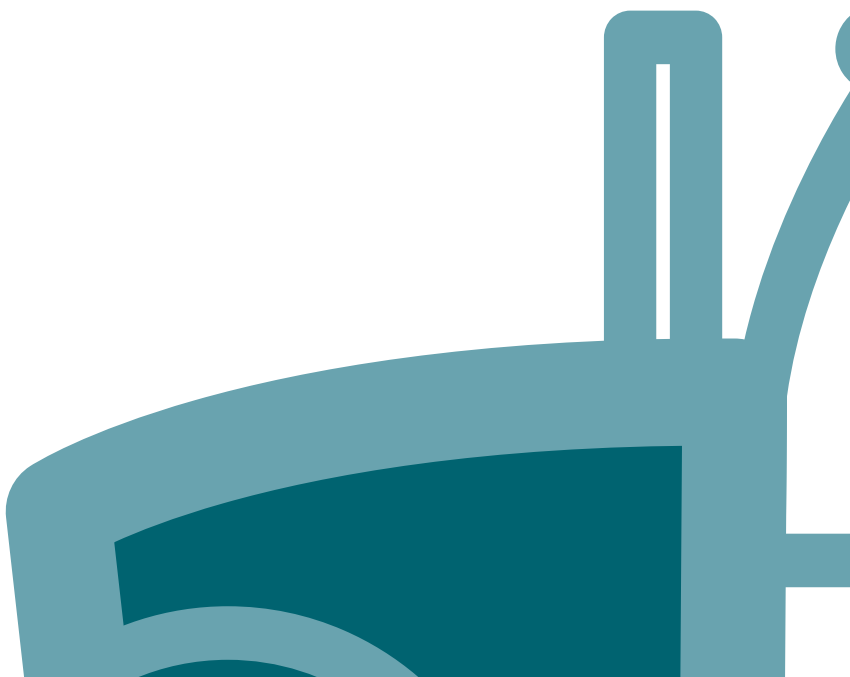

1.2 Hvad er effektvurdering

Effekt handler om **virkninger af en indsats**. Vi kan nærmere bestemme effekt som de virkninger, et givent projekts eller en given institutions aktiviteter medfører eller udløser. Effekterne af disse aktiviteter kan være både direkte eller afledte og positive eller negative. En undersøgelse af effekt handler således om at analysere de direkte eller indirekte/afledte effekter og om, hvorvidt disse er positive eller negative. På den baggrund kan vi sige, at vurdering af effekt handler om at sammenholde konstaterede effekter op imod den indsats, der modtog bevilling fra fonden. Det er her vigtigt at bemærke, at aktiviteter på baggrund af en given bevilling kan medføre aktiviteter, som man ikke forudså ved projektets begyndelse eller ved første øjekast ikke umiddelbart har relation til projektet og dets aktiviteter.

Der er ingen nærmere fast etableret definition af effekt. I denne undersøgelse, hvor vi undersøger udkomme af tilskud fra Promilleafgiftsfonden for landbrug, definerer vi **effekt** som de **virkninger**, der er opstået eller

sandsynligvis vil opstå for erhvervet og det omgivende samfund udløst af projektet, som har modtaget støtte fra fonden. I litteraturen skelnes der typisk mellem effekter på kort, mellemlang og lang sigt. I denne undersøgelse og effektvurdering vil vi kun skelne mellem effekter på kort sigt (umiddelbare), og effekter på lang sigt (ud over den nærmeste horisont). Baggrunden for kun at skelne mellem effekter på kort og lang sigt er, at det i praksis kan være svært at anvende ensartede begreber om kort, mellemlang og langt sigt på tværs af alle projekterne. Tidshorisonten for virkningerne afhænger af mange variable, herunder projekttypen – fra forskning til afsætningsfremme, hvilket led i værdikæden projektet udspiller sig i mv. Endvidere står fokus og afrapporteringen af projekternes effekter i forhold til fondens formål klarere frem, hvis der alene fokuseres på og skelnes mellem de korte (umiddelbare) effekter af tilskudsbevillingen og de langsigtede effekter (dem på den lidt længere og lange bane), som typisk rækker ud over tilskudsbevillingens og tilskudsperiodens horisont på 12 måneder.

Udfordringer ved identifikation og måling af effekt:

- Det er vanskeligt at isolere effekten af indsatsen fra andre faktorer
- Effekten af en indsats optræder ofte med en betydelig tidsforskydning
- Indsatsens formål kan være vanskelig at omsætte til konkrete mål og indikatorer på effekt.
- Det kan være ressourcekrævende at etablere det fornødne datagrundlag for måling af indikatorer på effektniveau.
- Vurderingen af effekter kan være følsomme overfor enkeltstående begivenheder
- Der vil ofte være en gensidig afhængighed mellem flere institutioner i opnåelsen af effekter.

Under udarbejdelsen af denne effektivvurdering er der taget udgangspunkt i begrebet forandringsteori. Forandringsteori er ramme, som kan hjælpe med at afdække, om et konkret projekt har tænkt i effekt og eksplicit eller implicit har opereret med en model for, hvordan effekter vil opstå og komme til syne. På denne måde er en forandringsteori et godt værktøj til at efter-

prøve, om der er sammenhæng mellem de iværksatte projektaktiviteter og de ønskede effekter og struktureret påvise dette hos det konkrete projekt udtaget til effektivvurdering.

Tankerne bag og brugen af forandringsteori er nærmere beskrevet i kapitel 2.2.1

2.0 Effektvurdering af udvalgte projekter for tilskudsåret 2011

Effektvurderingerne af de 10 projekter opgør effekt på flere niveauer og forskellige effekter over tid. De enkelte effektvurderinger, der knytter sig til denne rapport, fremgår af særskilte bilag.

Fonden har effektvurderet 10 projekter, der blev støttet i 2011. Projekterne er udvalgt ved lodtrækning.

1. Anvendelse af prognoser i landmandens planlægning og budgetlægning - Videncentret for Landbrug
2. Bibliotek – Teknologisk Institut via Promilleafgiftsfondens tilskud til Svineafgiftsfonden
3. Demonstration af dynamisk ledelse af landbrugsbedrifter - Videncentret for Landbrug
4. Klassificeringskontrol for svin – Klassificeringsudvalget for Svin, Kvæg og Får via Promilleafgiftsfondens tilskud til Svineafgiftsfonden
5. Miljøoptimeret gødskning og planteværn i markfrøafgrøder - Videncentret for Landbrug via Promilleafgiftsfondens tilskud til Frøafgiftsfonden
6. Optimering af planteproduktion - Videncentret for Landbrug
7. Projekt opdræt - Danske Æg via Promilleafgiftsfondens tilskud til Fjerkræafgiftsfonden
8. Sygdomsbekæmpelse primært vedr. plasmacytose hos mink – Dansk Pelsdyravlerforeningen via Promilleafgiftsfondens tilskud til Pelsdyrafgiftsfonden
9. The Farmers as water manager in a new climate regime, Aquarius - Videncentret for Landbrug
10. Baltic Ecological Recycling Agriculture and Society Implementation - Det økologiske Råd

Ved undersøgelsen af effekter for de udvalgte projekter til effektivurdering for tilskudsåret 2011 har effektivurderingen sondret mellem effekter på tre analytiske niveauer:

- A) Mikro-niveau – dækker over individuelle eller helt lokale niveau, dvs. den enkelte virksomhed, bedrift, landmand, person
- B) Mesoniveau (eller Mellemniveau) – dækker over den enkelte branche, sektor, erhvervet eller et afgrænset lokalt/regionalt område
- C) Makro-niveau – dækker over det helt overordnede niveau, samfundsniveauet.

Endvidere er der jf. forandringsteori blevet sondret mellem effekter på forskellige tidspunkter. Ifølge typiske forandringsteorier og effektmodeller sondres der mellem effekter på kort, mellemlang og lang sigt. Denne effektivurdering har valgt at se bort fra begrebet mellemlang sigt, da begrebet har en begrænset anvendelighed, når det skal omsættes i praksis. Fondens projekter har forskellige tidshorisonter og er forskellige

i projekternes karakter. En enklere sondring mellem effekterne af fondens bevillingsvirksomhed giver derfor mere mening. Det giver effektivurderingen en større styrke kun at skelne mellem effekter på kort sigt, forstået som umiddelbare effekter, og effekter på langt sigt, som rækker ud over projektets umiddelbare og nære effekter.

Ved at kombinere de to analytiske værdier, et for niveauer og to for tidsperspektiv, opnår der en seksfelttabel bestående af kategorier, 1) effekter på mikro-niveau på kort sigt, 2) effekter på mikro-niveau på lang sigt, 3) effekter på meso-niveau på kort sigt, 4) effekter på meso-niveau på lang sigt, 5) effekter på makro-

niveau på kort sigt og 6) effekter på makro-niveau på lang sigt.

Af hensyn til den grafiske opstilling er der en tabel for effekterne på kort sigt og en tabel for effekterne på lang sigt.

Figur 2

Eksempel på tabel for effekter på mikro-, meso- og makro-niveauer og på kort og lang sigt:

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	- Fund a - Fund b - Fund c	- Fund a - Fund b - Fund c
	Meso-niveau: (Mellemlig niveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	samme	samme
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	samme	samme

Det er vigtigt at notere sig, at der er stor forskel mellem de enkelte projekter, herunder hvilke effekter, de kan opvise i forhold til niveauer og tidshorisonter. Endvidere er det ikke nødvendigvis sådan, at alle projekter

opviser projekter på i alle kategorier, dvs. at ikke alle projekter har effekter på mikro, meso og makro niveau og for alle tre niveauer på både kort og lang sigt.

2.1 Effektvurderingens resultater

De effektvurderede projekter har alle opvist en lang række gode effekter på mikroniveau, mesoniveau og makroniveau samt både på kort og lang sigt.

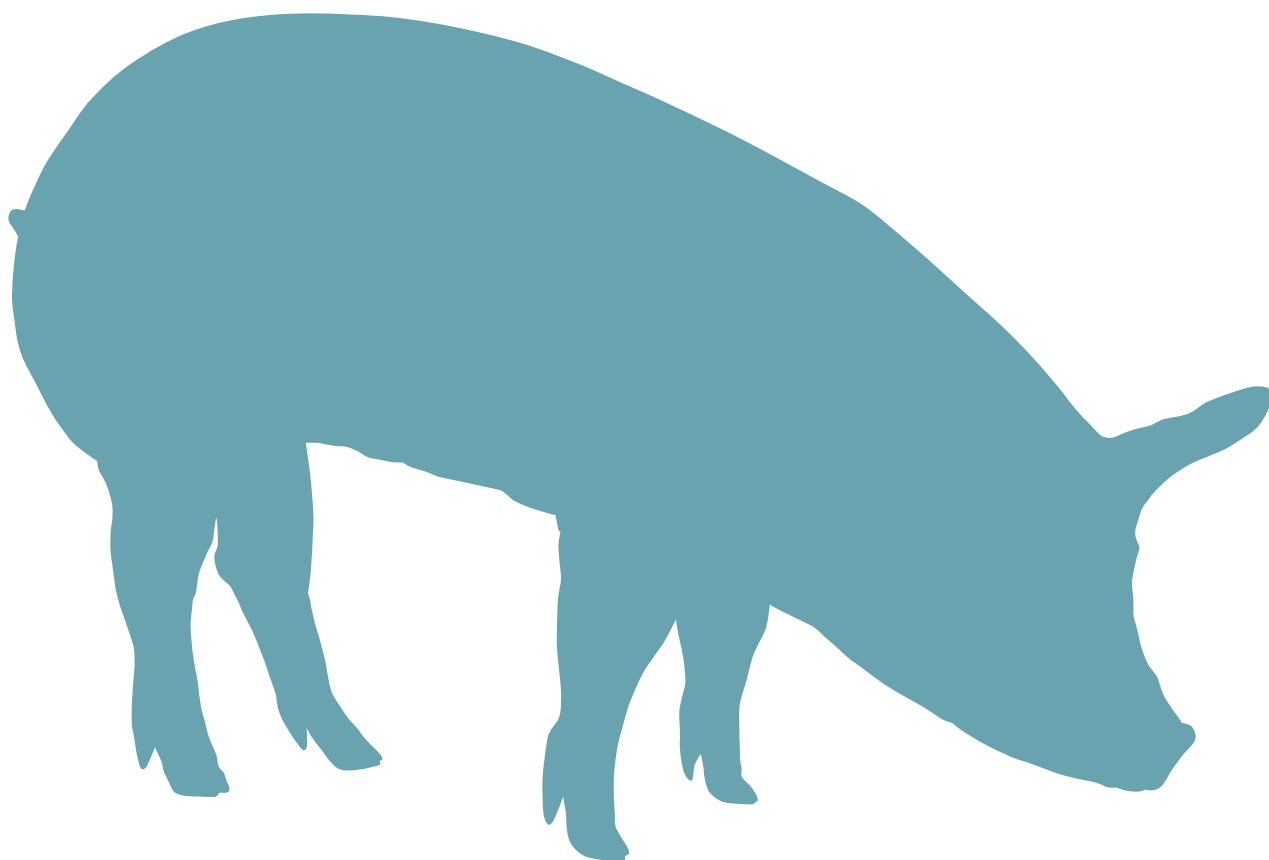
Gennemførelsen af effektvurderingen er sket på struktureret og systematisk måde. Dette skete gennem udarbejdelsen af effektvurderingsskema, afholdelse af informationsmøder og efterfølgende kontakt med de projekter, hvor effektvurderingen havde yderligere behov for oplysninger om projektets opbygning, bestanddele, metoder og udførte aktiviteter.

Gennemførelsen af effektvurderingen har vist, at det den praktiske tilrettelæggelse – særligt en eventuel efterfølgende kontakt med projekterne efter indsendelse af effektvurderings-skema, men frem for alt den

konkrete identifikation af effekter af projekterne, vurdering og afrapportering af disse, er mere krævende, end først antaget. Endelig er omkostningerne hos projekterne undersøgt og viser, at omkostningerne ved at blive udtrukket til effektvurdering er betydelige, men ikke ude af proportioner med projekternes individuelle budgetter.

2.1.1 Understøtter de udvalgte projekter så fondens strategiske effektmål?

På baggrund af vurderingen af projekternes effekter er det muligt at vise, hvilke projekter, som understøtter hvilke af fondens strategiske effektmål. Dette er gjort og vist i nedenstående skema.

Skema for de samlede effekter af de effektvurderede projekter i forhold til fondens strategiske effektmål:

Strategisk effektmål	Hvilke projekter understøtter hvilke effektmål
At fremme den faglige og bæredygtige udvikling for hele værdikæden gennem praksisnær vidensdannelse og formidling samt gennem udvikling af effektive teknologier og løsninger, der kan understøtte produktion og forarbejdning i alle dele af landet i både stor og lille skala.	1. Anvendelse af prognoser i landmandens planlægning og budgetlægning 2. Bibliotek 3. Demonstration af dynamisk ledelse af landbrugsbedrifter 5. Miljøoptimeret gødskning og planteværn i markfrøafgrøder 6. Optimering af planteproduktion 7. Projekt opdræt 8. Sygdomsbekæmpelse primært vedr. plasmacytose hos mink 9. The Farmers as water manager in a new climate regime 10. Baltic Ecological Recycling Agriculture and Society Implementation
At fremme fødevarer sikkerhed og folkesundhed	2. Bibliotek 4. Klassificeringskontrol for svin
At fremme nationale og internationale forbrugers kompetencer - maddannelse og -viden.	
At understøtte udviklingen af landbrugs- og fødevarerindustrien ved fokus på lokale og globale forbrugere mhp. afsætning såvel lokalt som ved eksport til det globale marked.	2. Bibliotek 4. Klassificeringskontrol for svin 8. Sygdomsbekæmpelse primært vedr. plasmacytose hos mink
At fremme udviklingen af nye kvalitetsprodukter inklusive nicheprodukter f.eks. med lokal forankring, der kan bidrage til alsidighed i produktsortimentet.	
At styrke landbrugs- og fødevarerhvervets indsats for at finde hensigtsmæssige svar på etiske og globale spørgsmål som biodiversitet, dyrevelfærd og global opvarmning.	2. Bibliotek 5. Miljøoptimeret gødskning og planteværn i markfrøafgrøder 6. Optimering af planteproduktion 7. Projekt opdræt 8. Sygdomsbekæmpelse primært vedr. plasmacytose hos mink 9. The Farmers as water manager in a new climate regime 10. Baltic Ecological Recycling Agriculture and Society Implementation

Som det fremgår af skemaet understøtter de effektvurderede projekter på en god måde 4 af fondens 6 strategiske effektmål. Det er svært at sammenligne projekterne med hinanden, da projekterne er forskellige. Effektvurderingen kan således ikke sige noget

om eller vurdere projekternes effekter i forhold til hinanden, men har alene undersøgt og vurderet, om det enkelte projekt har understøttet fondens strategiske effektmål.

“fremme den faglige og bæredygtige udvikling for hele værdikæden”

2.1.2 Effekter på hvert enkelt projekt udvalgt til effektivurdering

Effekter og mulige fremtidige effekter af projekternes producerede viden, fund og resultater er præsenteret i det efterfølgende i et skema for hvert projekt.

Projekt 1

Anvendelse af prognoser i landmandens planlægning og budgetlægning

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
NIVEAU		Kort sigt	Lang sigt
	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	- Mulighed for en økonomi- og risikostyring. - Forbedrede beslutningsgrundlag - Reduktion af usikkerhed gennem viden om usikkerhedsfaktorer og deres størrelser. - Stabiliserende effekt på jordpriserne og derigennem en stabiliserende effekt på den finansielle sektor og revisorernes ejendomsvurderinger.	- Styrkelse af den enkelte forhandlingsposition i forhold til banker og realkreditselskaber.
	Meso-niveau: (Mellemlig niveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	- Styrkelse af erhvervets viden om de eksisterende og fremtidige økonomiske forhold for erhvervet. - Nuancering af erhvervets økonomiske udfordringer.	- Forbedrede værktøjer for prognoseudvikling og prognoseudarbejdelser. - De forbedrede værktøjer kan hjælpe til en mere realistisk budgetlægning. - Et mere nuanceret perspektiv på erhvervet fra de finansielle samarbejdspartneres side.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	- Viden om erhvervets økonomiske forhold og situation og sandsynlige fremtidige økonomiske forhold og situation. - Stabiliserende effekt på jordpriserne.	- Opbygning og/eller uddybning af viden om faktorer, som har betydning for erhvervets økonomiske forhold.

“betydning for erhvervets
økonomiske forhold”

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	- Sikrer højt og opdateret videnniveau blandt brugerne. - Understøtter professionel arbejdsdeling. - Indkøb og indhentelse af bøger, artikler og andre relevante materialer til billigst mulig pris eller færrest mulige omkostninger. - Effektiv og billig videnovertvågning og videnhjemtagning.	- Sikrer højt og opdateret videnniveau blandt brugerne. - Reducerer omkostninger, tid og økonomisk, for bibliotekets brugere ved at de ikke selv skal finde og indhente relevante materialer og litteratur.
	Meso-niveau: (Mellemlig niveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	- Understøtter videnniveau og forskningsniveau for branchen.	- Understøtter forskning og udvikling indenfor branchen.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfundsniveau)	- Understøtter videnniveau og forskningsniveau alment.	- Understøtter videnniveau og forskningsniveau alment. - Understøtter forskningsaktiviteter.

“Sikrer **højt og opdateret videnniveau** blandt brugerne”

Projekt 3

Demonstration af dynamisk ledelse af landbrugsbedrifter

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	- Demonstrationerne og afprøvnings-ningerne har skabt effekt for de deltagende landmænd. - Grundlag for bedre økonomiske resultater pga. fokus på faglig optimering af bedriften. - Rentenedsættelser og bedre likviditetsforhold for den enkelte landmand pga. forbedret kommunikation af den udviklede strategi. - Øget opmærksomhed på de daglige risici - Proaktiv tilgang til risikostyring. - Afprøvningen Benchmarking har givet mulighed for at udpege relevante og motiverende forbedringsmuligheder for den enkelte landbrugsvirksomhed.	- Bidrage til bedre ledelse og styring, og forståelse af disse forhold, af landbrugsvirksomhederne.
	Meso-niveau: (Mellemniveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	- Ingen endnu, da der har været tale om afprøvninger og demonstrationer af nye metoder og værktøjer.	- Input til udvikling og forbedring af fremtidens landbrugsrådgiver; afprøvnings- og demonstrationerne har givet resultater og viden, som kan bruges fremover i udviklingen af fremtidens landbrugskonsulent/landbrugsrådgiver, virksomhedsrådgiveren. - Udvikling af ny rådgivning – form og indhold – rettet til og mod deltidslandmand; giver disse mulighed for at få et større og hurtigere udbytte effekt af ny viden og erfaringer.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	- Ingen endnu, da der har været tale om afprøvninger og demonstrationer af nye metoder og værktøjer.	- En styrket primærsektor, som står bedre rustet til fremtidens vilkår indenfor landbruget - forbedret konkurrenceevne. - Forbedret tilpasningsevne.

Projekt 4

Klassificeringskontrol for svin

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	- Reduktion af omkostninger i forbindelse med tvister mellem producent og slagteri. - Reduktion af omkostninger for slagterier ved klassificeringsudvalgets uvildige afgørelser og fastsættelser ved system og data-nedbrud eller manglende data.	- Reducerer usikkerhed – ift. vejning, klassificering, prisfastsættelse – for producenter og slagterier.
	Meso-niveau: (Mellemniveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	- Tilfredshed fra svineproducenternes side (bl.a. sammenlignet med deres oplevelser med det tyske klassificeringssystem for svin) - Få leverandørklager i forhold til det samlede antal leverancer af svin til svineslagterierne. - Reduktion af usikkerhed omkring prisafregning for svineproducenterne. - Forbedret/øget priskonkurrence mellem slagterierne. - Tilfredshed fra slagterierne med tilsynet og den myndighedsbehandling, som der har været.	- Reduktion af usikkerhed omkring prisafregning for svineproducenterne. - Forbedret/øget priskonkurrence mellem slagterierne. - Skabelse og vedligeholdelse af tillid til det danske klassificeringssystem.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	- Lave omkostninger for samfundet ved at branchen selv sørger for efterlevelse af EU- og danske regler og betaling af byrden her ved. - Lave offentlige udgifter til løsning af et branchebestemt kollektivt handlingsproblem	- Lave omkostninger for samfundet ved at branchen selv sørger for efterlevelse af EU- og danske regler og betaling byrden herved. - Lave offentlige udgifter til løsning af et branchebestemt kollektivt handlingsproblem.

Projekt 5

Miljøoptimeret gødskning og planteværn i markfrøafgrøder

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	- Optimeret frødyrkning. - Øget viden om dyrkning af eksisterende og nye frøsorter.	- Optimeret frøproduktion, hvilket vil understøtte fastholdelse af en økonomisk bæredygtig produktion. - Fastholdelse og udvikling af frøenes kvalitet og renhed. - Forbedret konkurrenceevne. - Mindre forbrug og mere fokuseret brug af næringsstoffer.
	Meso-niveau: (Mellemlig niveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	- Ny viden og fund til branchen om dyrkningsstrategier.	- Fastholdelse og udvikling af positionen på verdensmarkedet for frø. - Fastholdelse og udvikling af frøenes kvalitet og renhed. - Forbedret konkurrenceevne. - Viden i forhold til at forebygge resistens blandt ukrudt og svampe overfor de anvendte planteværnsmidler.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	- Opretholdelse af dansk frøproduktion. - Mindre forbrug af planteværnsmidler pga. mindre og mere fokuseret brug på baggrund af ny og bedre viden.	- Reduceret miljøbelastning pga. reduceret forbrug af planteværnsmidler og skifte til nye og mildere midler samt bedre næringsstofudnyttelse, da veletablerede afgrøder, der er i god vækst, vil have potentiale for et større udbytte og dermed en højere udnyttelse af næringsstofferne. - Fastholdelse og udvikling af dansk frøproduktion. - Eksportindtægter.

Projekt 6

Optimering af planteproduktion

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	- Mange landmænd har kunnet tilpasse deres dyrkning og dyrkningsstrategier til de nyeste landbrugsfaglige resultater og viden. - Sikring og fastholdelse af produktivitet på bedrifterne. - Tiltag for reduktion og/eller bedre brug af planteværnsmidler. - Lokale informations- og nyhedsbreve.	- Øgede muligheder for at bevare sit erhverv som planteavler. - Forbedrede muligheder for at udvikle sin bedrift og bedriftsøkonomi.
	Meso-niveau: (Mellemlig niveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	- Ny viden til den del af landbrugssektoren, som beskæftiger sig med planteproduktion. - Indførelse af ny teknologi og viden. - Udvikling og fastholdelse af erhvervets produktivitet.	- Udvikling og fastholdelse af produktivitsudvikling indenfor erhvervet. - Forbedret konkurrenceevne for erhvervet.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	- Overførelse og omsætning af ny viden fra forskning til landmændene som slutaftagere. - Vedligeholdelse og udvikling af faglige, sociale og personlige netværk mellem konsulenter og landmænd og internt i grupperne. - Udvikling og fastholdelse af produktivitsudvikling indenfor erhvervet.	- Forbedret miljø som resultat af mere skånsomme metoder for bekæmpelse af skadedyr i marken. - Forbedret miljø som resultat af forbedrede metoder for gylle-håndtering og gyllespredning. - Udvikling og fastholdelse af produktivitsudvikling indenfor erhvervet. - Vedligeholdelse og opståen af eksisterende og nye faglige, sociale og personlige netværk mellem konsulenter og landmænd og internt i grupperne.

“dyrkningsstrategier til de nyeste
landbrugsfaglige resultater”

Projekt 7

Projekt opdræt

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
NIVEAU		Kort sigt	Lang sigt
	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	- Rådgivning til opdrætteren på baggrund af de 3 besøg i opdrætsperioden. - Oparbejdet stamdata og produktionsinfo på opdrættet til gavn for opdræts- og ægproducenten. - Udført 1 besøg umiddelbart efter indsættelse i hønsehuset hos ægproducenten med vejledning til ægproducenten om det videre pasningsforløb af æglægger flokken. - Indført vejledning til ægproducenterne om opstart af og indberetning til branchens fælles effektivitetskontrol (E-kontrol). - Indgåelse af yderligere rådgivningsaftaler på baggrund af de forudgående punkter. - Øget produktivitet - flere æg pr. indsat høne og et større antal æg i de bedste klassificeringer.	- Øget produktivitet. - Øget dyrevelfærd i både opdræt og ægproduktion. - Styrket konkurrenceevne for både producenter af kyllinger/hønniker til konsumægproduktion og producenter af konsumæg

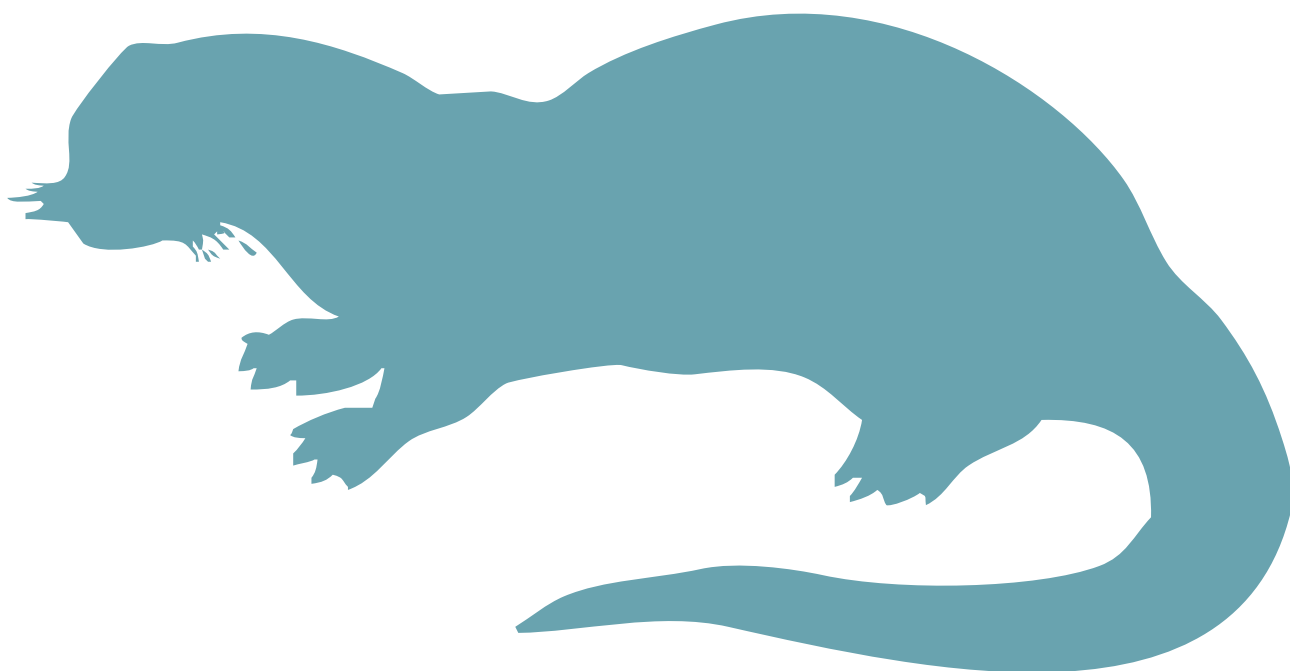
Effekter			
		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Meso-niveau: (Mellemniveau – branche/sector- erhvervet/lokalt geografisk)	- 1. uges dødeligheden er blevet reduceret. - Øget samarbejde og dialog mellem opdrættere og ægproducenter. - Oparbejdet stamdata og produktionsinfo på opdrættet til gavn for opdræts- og ægproducenten. - Indberetning af ny slags data til branchens effektivitetskontrol (E-kontrollen). - Standarder for "best practice". - Øget produktivitet – flere æg pr. indsat høne og et større antal æg i de bedste klassificeringer. - Øget dyrevelfærd i både opdræt og ægproduktion - Styrket konkurrenceevne.	- Forbedring i kvaliteten af den danske produktion af kyllinger/hønniker til konsumægsproduktion. - Øget dyrevelfærd i både opdræt og ægproduktion. - Styrket konkurrenceevne.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds- niveau)	- Øget dyrevelfærd. - Bedre produkter – flere og bedre æg.	- Bedre dyrevelfærd. - Fastholdelse af indenlandsk produktion af hønniker til konsumægsproduktion og produktion af danske konsumæg.

Projekt 8

Sygdomsbekæmpelse primært vedr. plasmacytose hos mink

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
NIVEAU		Kort sigt	Lang sigt
	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	- Identifikation af smittede dyr. - Hjælp til tiltag ved sygdomsramte dyr og hjælp ved sygdomsudbrud. - Bedre dyrevelfærd.	- Fastholdelse og sikring af plasmacytosefri produktion. - Forbedret kvalitet i og af produktionen. - Forbedret dyrevelfærd på baggrund af reduceret smittetryk. - Reduceret usikkerhed omkring produktion og indtjening. - Bedre indtjening.
	Meso-niveau: (Mellemlig niveau – branche/sector-erhvervet/lokalt geografisk)	- Inddæmning af udbrud og udbredelse af plasmacytose. - Sikring af erhvervets produktionsmuligheder. - Bedre dyrevelfærd.	- Opstået forståelse af, at rådgivning er nødvendig for at sikre plasmacytosebekæmpelsen, men også for at sikre vedvarende og udbredt opbakning blandt avlerne til vigtigheden af sygdomsdiagnosticering og sygdomsbekæmpelse, herunder sanering. - Mulighed for stærkere kvalitets og produktudvikling. - Sikring af avlsarbejdet. - Forbedret dyrevelfærd på baggrund af reduceret smittetryk. - Øget omstillingsevne for erhvervet - da man undgår at skulle tage "hensyn" til plasmacytose i avlsarbejdet. - Fastholdelse og udvikling af markedslederposition. - Større indtjening for erhvervet.

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	- Fastholde og udvikling af pelsdyrbranchen som et vigtigt eksporterhverv. - Bekæmpelse af uønskede pelsdyrsygdomme. - Øget produktionsværdi af produkter som kan give merpris på markederne. - Udvikling af ny viden og teknologi. - Mulighed for udvikling af jobs med stort videnindhold.	- Fastholde og udvikling af pelsdyrbranchen som et vigtigt eksporterhverv. - Bekæmpelse af uønskede pelsdyrsygdomme. - Øget produktionsværdi af produkter som kan give merpris på markederne. - Udvikling af ny viden og teknologi.

Projekt 9

The Farmers as water manager in a new climate regime, Aquarius

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
NIVEAU		Kort sigt	Lang sigt
	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	- Lodsejerne omkring Lundgårds Bæk – det primære indsats- og demonstrationsområde i pilotområdet Mariager Fjord – har vist stor interesse for at deltage i projektet, projektets aktiviteter og fortsætte samarbejdet med nye tiltag. - Udviklet brugbare og omkostningseffektive ideer til landmanden som lokal vandforvalter. - Etableret fora for samarbejde mellem kommune og landmænd i området omkring Lundgårds Bæk. - Græsningslaug i området omkring Lundgårds Bæk. - AQUARIUS har afstedkommet midler til ansættelse af en erhvervs- Ph.d. (placering: Aarhus Universitet og AQUARIUS) om projektets metoder og udvikling og afprøvning af ideer til landmand som lokale vandforvaltere i forhold til både vandmiljø og vandstyring. - Opbygget en plan og struktur for, hvordan landmænd kan producere pil/energipil; første landmænd har etableret pileproduktion.	- Nye "rolle-muligheder" for landmanden; landmanden kan nu blive og medvirke som naturforvalter. - Introduktion af nye indkomstmuligheder for landmanden i form af nye afgrøder, reduceret forbrug af næringsstoffer.

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
NIVEAU		Kort sigt	Lang sigt
	Meso-niveau: (Mellemlig niveau – branche/sector- erhvervet/lokalt geografisk)	- I pilotområde undersøges projekter vedr. pileproduktion, græsningssamarbejde, ændringer af afgrøde og sædskifter for bedre næringsstofudnyttelse og samtidig reduktion af næringsstofudvaskningen. - Samarbejder mellem Mariager Fjord kommune og landmændene i pilotområdet om tiltag til at reducere kvælstofudvaskningen; bl.a. katalog for forslag anlæggelse af minivådområder i oplandet til Mariager Fjord. - Nye og bedre input til at implementere og forvalte vandmiljøplaner; lokalt orienterede og lokalt forankrede løsninger frem for generelle planer og krav. - Mere omkostningseffektive tiltag for natur, vandmiljø og vandstyring end eksisterende og anvendte metoder og redskaber hos myndighederne.	- Muligheder for landmand og bedrifter på lokalt og regionalt plan kan indgå i nye fællesskaber og relationer til det omgivende samfund. - Muligheder for landmand og bedrifter på lokalt og regionalt plan kan indgå i nye roller fællesskaber og relationer til det omgivende samfund. - AQUARIUS kan tilbyde et nyt fagligt fundament og virkningsmetoder for at differentiere mellem landmand; nogle landmand kan producere mere, mens andre må tilpasse sig følsomme naturtyper og vådområder, hvorved erhvervet kan produkttilpasse og producere mere.
	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds- niveau)	- Etablering af internationalt forskernetværk for ide-, viden- og erfarings udveksling. - Udvikling af nye og forbedrede tiltag for vandmiljøforvaltning, som tillige rummer potentiale for at opnå administrativ omkostningseffektivitet.	- Testcenter til afprøvning i større skala af ideerne og projekterne opstået indenfor og på baggrund af AQUARIUS. Dette sker hos Region Nordjylland, hvor hele Mariager Fjord og Limfjorden er projektområder. - Muligheder for landmand og bedrifter kan få nye roller i forhold til det omgivende samfund. - Mulighed for et ændret syn på landmænd og landbrug funktioner og rolle i forhold til samfundet. - Ny og mere effektiv – både økonomisk men også indsatsmæssig – vandmiljøforvaltning. - Mulighed for forbedret kvalitet i implementeringen af lovgivning på vandmiljøområdet.

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
NIVEAU		Kort sigt	Lang sigt
	Mikro-niveau: (individ eller lokalt niveau – den enkelte virksomhed/bedrift/landmand)	Ingen på gårdniveau, da de tre udvalgte demonstrationsgårde på forhånd passede ind i ERA-konceptet.	- Reducerede udslip af næringsstoffer og pesticider til den omgivende natur og vandmiljø. - Diversificeret gårdøkonomi med produktion og salg af flere forskellige typer produkter.
	Meso-niveau: (Mellemløsniveau – branche/sectorerhvervet/lokalt geografisk)	- Mindsket eller intet behov for tilførsel af kunstgødning - Information om ERA-konceptet til landbrugserhvervet som alternativ udviklingsvej.	- En ny udviklingsmulighed for dansk landbrug med fokus på bæredygtig produktion. - Udvikling af økonomiske sideaktiviteter for landbruget, gårdene; f.eks. gårdbutik, egen forarbejdning af produkter til direkte salg til forbrugerne, etablering af alternative fødevarekæder direkte til forbrugerne lokalt/regionalt. - En fornyelse eller relancering af familielandbruget som landbrugsmæssig driftsform. - Ny jobskabelse – former og omfang – i landdistrikterne.

“dansk landbrug med **fokus på bæredygtig produktion**”

Effekter			
		TID / Tidshorisont	
		Kort sigt	Lang sigt
NIVEAU	Makro niveau: (Det overordnede niveau – samfunds-niveau)	- Information og oplysning af viden om alternativ udviklingsvej for landbruget med reduktioner i udslip – både næringsstoffer, pesticider og klimagasser - Oplysning af ideen om bæredygtige fødevarer som medvirkende til udvikling og understøttelse af konceptet om økologisk recirkuleringslandbrug, om ERA-konceptet. - Information om overgang og realisering af ERA-konceptets indhold og retningslinjer.	- Øget bevidsthed om ERA-konceptet som en miljømæssig bæredygtig landbrugsform. - En mere miljøvenlig landbrugssektor med lavere husdyrtryk og færre udledninger af næringsstoffer. - Mindre ressourceforbrug af ikke- eller svært genanvendelige ressourcer - En renere og bedre fungerende Østersø, bl.a. i forhold til iltindhold, niveau af næringsstoffer og artsvariation og artsrigdom for dyr og planter. - Stort fald i eksportindtægter pga. fald i eller bortfald af landbrugseksport. - Øget usikkerhed omkring fødevareforsyning. - Fald i eksisterende arbejdspladser i fødevareindustrien. - Udvikling af nye arbejdspladser i udkantsområder - Bedre folkesundhed ved omlægning til en kost i højere grad præget af bæredygtighed; årsag: primært faldet i indtagelsen af kød. - Reducerede klimaudslip

2.2 Gennemførslen af effektvurderingerne – Undersøgelsens Metode

2.2.1 Forandringsteori - et redskab til at understøtte sammenhængen mellem strategi og prioriteringer.

En forandringsteori er en på forhånd opstillet og forventet logisk årsagssammenhæng mellem tildelte ressourcer (indsatsen) og de forandringer (effekterne), som man ønsker ud fra sine målsætninger. Der er ikke tale om en teori i klassisk forstand, som det kendes fra videnskaben. Begrebet trækker dog på nogle af de samme tankegange som kendes fra videnskabelig praksis, idet den bygger på forestillingen om årsagssammenhæng mellem indsats og effekter og det, at man på forhånd – før gennemførelsen af en indsats opstiller nogle realistiske og relevante forventninger til udbyttet af indsatsen, og dermed af de tildelte ressourcer. Forandringsteoriens styrke som metode er, at den sætter fokus på de slutresultater (effekterne), der skal komme ud af given indsats. En forandringsteori er dermed et egnet værktøj til at arbejde med effekter,

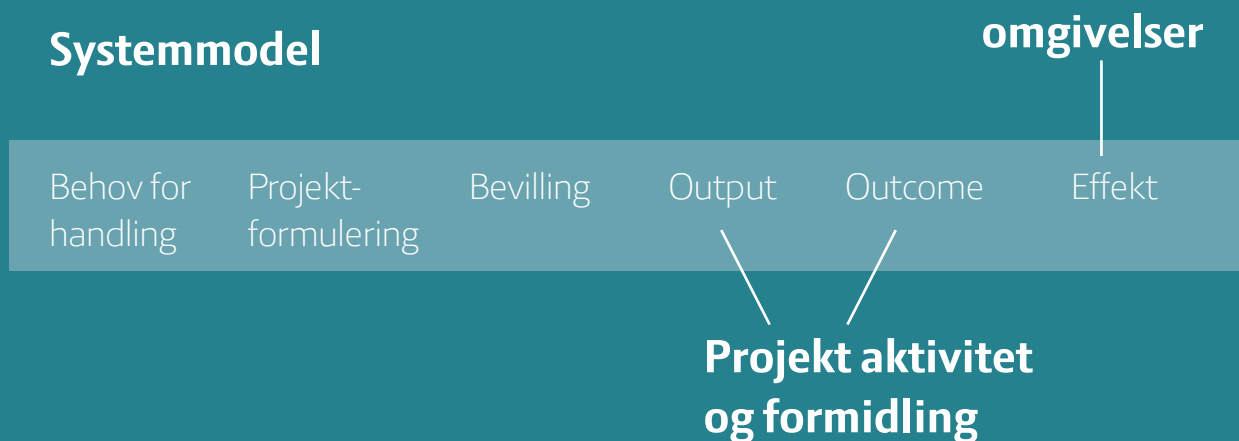
effekttankegang og afrapportering af effekter. Forandringsteori kan dermed være med til at skabe koblingen fra den overordnede strategi, man har lagt, til de konkrete valg og prioriteringer, som man foretager for at arbejde mod sine målsætninger.

En god forandringsteori er kendetegnet ved, at den:

- Formår at få projektlederen til at tænke over sammenhængen mellem den ansøgte bevilling, projektets design og projektets gennemførelse og et forventet udbytte for aftagere, bevillingsgiver og samfundet.
- Tilskynder projektlederen til at overveje, hvorledes projektets skal kunne måles og dermed afrapporteres til omverden, herunder bl.a. til støttegiver.
- Udfordrer vanetænkning og skaber øget forståelse for behovet og kravet om at kunne dokumentere eller sandsynliggøre de forventede effekter.
- er testbar/kan efterprøves, dvs. at den muliggør en opfølgning på, om projektejerens projekt vil skabe

Figur 1

Illustration af en systemmodel for effekt:

de effekter, som han eller hun på forhånd forventede på baggrund af sin forandringsteori for det pågældende projekt.

- At den styrker projektlederens evner for at styre og prioritere ressourcerne i sit projekt.
- Endelig er effekttankegang god til at reflektere over vante måder at gøre tingene på, eksempelvis ved at stille sig selv spørgsmålet, om ens projekt opnår det, som man gerne vil ud over projektets egen ramme og gennemførsel. På denne måde er forandringsteori og effekttankegang en god måde at nytænke sit projekt på.

Behov for handling: Vil i dette tilfælde angive et udviklingsbehov i sektoren.

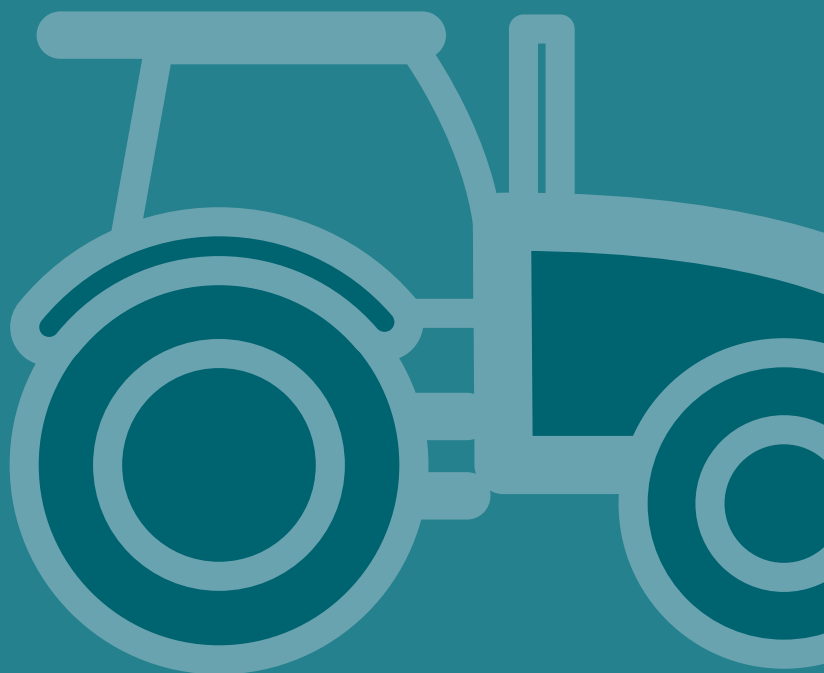
Formulering af formål: Nogen beskriver behovet og foreslår en løsning – et projekt skabes.

Intervention: Promilleafgiftsfonden for landbrug beslutter at bevilge midler til projektet.

Output kan eksempelvis være, at der i projektet formes samarbejde/netværk, data opsamles og bearbejdes, rapporter skrives, anbefalinger videregives på kongresser eller faglige møder osv.

Outcome betegner de afledte virkninger af projektaktiviteten og dermed den fase, hvor projektets resultater begynder at blive anvendt. Det er her i mødet med "virkeligheden", at effekterne opstår. Dels på baggrund af projektet og dels på baggrund af andre faktorer i omgivelserne, som har indflydelse på, hvordan projektets resultater kan realiseres.

Når en effekt skal vurderes, kan det ske på flere af disse niveauer i ovenstående model. På de enkelte niveauer vil der således være **indikatorer**, som er udslagsgivende for projektets effekter. Har projektejereren for eksempel problemer med at indsamle sine data, så kan det være en negativ indikator for, at projektets ønskede effekt indtræder på den korte bane.

2.2.2 Udfordringer for brugen af forandringsteori

Det centrale i effekttankegang og kernen i forandringsteori er, om der er opstillet og kan påvises årsags-sammenhæng, en logisk forbindelse mellem projektets indsats, de gennemførte aktiviteter og projektets realiserede eller forventede effekter på kort og lang sigt. Det giver mulighed for at styrke vurderingen og prioriteringen af de anvendte midler. Men disse krav indebærer en række udfordringer.

Udfordringerne er:

- kun at beskæftige sig med de relevante påvirkelige effekter. Særligt et problem for effekterne på lang sigt. Og det er typisk dem, som vi er mest interesseret i, dvs. at effekterne kan kobles til indsatsen, og ikke til andre ting, som indsatsen ikke har indflydelse på.
- nogle af de udfordringer, som nævnes her, er af mindre problemer for en lang række af de projekter, som fonden støtter. Dette fordi fonden primært støtter anvendelsesorienterede forsknings- og udviklingsprojekter. Dog også afsætningsfremme.
- Forandringsteorien har ikke nok fokus og forståelse for de ressourcemæssige begrænsninger, tid, penge, personale eller organisatoriske, som der altid vil være for alle projekter. Dette viser sig ved, at mange effektmålinger og effektvurderinger ofte foreskriver behovet for yderligere ressourcer, hvilket ikke altid er muligt eller ønskværdigt fra bevilling eller bevillingsmyndighedens side.

2.2.3 Undersøgelsens design.

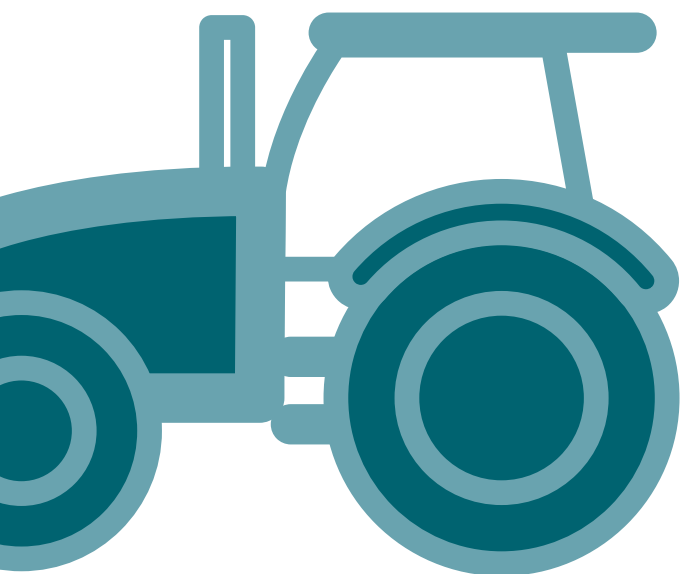
Der blev af fondsadministrationen herefter omtalt som evaluatorene formuleret en plan for gennemførelsen af effektvurderingerne. Det blev besluttet at lade følgende overvejelser være styrende for effektvurderingens gennemførelse.

- Heterogen gruppe af bevillingsmodtagere – men ønske om standardisering i evalueringerne på tværs af projekterne
- Dataindsamling skulle være omkostningseffektiv
- Brugen af effektvurderingsskema som giver mulighed for på samme tid at strukturere evalueringen, indsamlingen af data og projekterne afrapportering. Dette ville på en og samme tid efterkomme ønsket om en "effektvurderingsstandard", og samtidig indeholde en åbenhed overfor respondenterne/støttemodtagerne
- Benyttelse af en semistruktureret afrapporteringsform. På den ene side være alment struktureret, men på den anden side kunne opfange det enkelte projekt særlige karakteristika.
- Hensynet til ressourcer og omkostninger, såvel økonomiske som tidsmæssige – i øvrigt et hensyn, som går begge veje, og både gælder for den evaluerede og evaluatoren. Effektvurderingen må ikke være unødigt tung og krævende for hverken projekterne eller for fonden.

Effektvurderingen foregik derpå efter følgende program:

1. Effektvurderingsskema opbygges og udsendes
2. Informationsmøder afholdes – et i øst, København, og et i vest, Århus.
3. Opsummering, hvor evaluator i skematisk noteform gør resultatets effekter og målingsmetoder op.
4. Kontakt pr. mail og interview med projektledere, hvor supplerende og uddybende oplysninger skulle indhentes.
5. Rapportbilag i form af effektvurderinger af de enkelte rapporter skrives.
6. Samlet Fondsrapport skrives.

Effektvurderingsskemaet blev udviklet som et delvist struktureret spørgeskema, som projektlederne skulle svare på. Effektvurderingsskemaet var delvist struk-

tureret i den forstand, evaluatorene strukturerede 7 overordnede spørgsmål med baggrund i effekt-tankegang og forandringsteori. De syv overordnede spørgsmål var:

1. Projekttoplysninger
2. Projektets relevans / Hvad vil projektet opnå / Hvad er projektets (for)mål?
3. Projektets anvendte metoder og/eller virkemidler
4. Omfanget af projektets aktiviteter
5. Projektets fund/udbytter/resultater på kort sigt for den enkelte virksomhed/bedrift/landmand, branche/erhvervet/lokalt geografiske områder, samfundet
6. Projektets fund/udbytter/resultater på lang – i så fald det er muligt at angive – sigt for den enkelte virksomhed/bedrift/landmand, branche/erhvervet/lokalt geografiske områder, samfundet
7. Projektets viden og erfaringer i forhold til en vurdering af muligheden for eventuel omsættelighed af projektets fund/udbytter/resultater efter projektafslutning

Evaluatorene valgte bevidst ikke at fremlægge en klar og åben forandringsteoretisk ramme og sprogbrug som fundament for skemaet. Årsagen hertil var, at man ikke mente og ikke forventede, at projekterne udtaget til effektivvurdering på forhånd var bekendt med den faglige sprogbrug og fagtermer indenfor effektivvurderingsfeltet. Disse forhåndsantagelser viste sig efterfølgende i kontakten med projekterne og deres indrapporteringer at blive bekræftet.

I stedet søgte evaluatorene at formulere effektivvurderingsskemaet i en så almindelig sprogbrug som muligt samtidig med hensynet til en progression i afrapporteringen af det enkelte projekts effekter. Den overordnede målsætning for konstruktionen af effektivvurderingsskemaet var at få lederne af de enkelte projekter til at overveje og reflektere over, hvad effekterne af deres projekt er og ville være for aftagerne af projektets resultater i sidste instans og eventuelt for samfundet i al almindelighed. Effektivvurderingsskemaet skulle således formå projektlederne til at tænke ud over projektets egne rammer, når man spurgte ind til det enkelte projekts resultater og i videre forstand det enkelte projekts effekter.

Til de syv spørgsmål føjede sig et ottende spørgsmål:

8. Angiv ressourceforbrug anvendt på evalueringen,

gående på ressourceforbruget – personale, tid, økonomi – for projektet i at indgå i effektivvurderingen.

Dette spørgsmål blev medtaget af tre grunde. For det første var spørgsmålet inspireret af og medtaget på baggrund af Rigsrevisionens påpegning af, at overvejelser og viden omkring omkostningerne for de evaluerede ved at indgå i evalueringer ofte er fraværende i evalueringen af offentlige ejede eller støttede projekter. Endvidere ønskede evaluatorene, i forlængelse af Rigsrevisionens påpegning, mere viden og information om størrelsen og karakteren af byrden for de udvalgte projekter ved at blive effektivvurderet i forhold til udførslen af kommende effektivvurderinger. Endvidere er det væsentligt for fondsbestyrelsen, som bestiller og som aftager af effektivvurderingerne i første række, at få information og viden om de samlede omkostninger, og ikke kun de direkte omkostninger for fonden ved gennemførslen af bekendtgørelsens krav om effektivvurdering. Det er vigtigt at få viden om, hvad kravet om effektivvurdering medfører af byrder for dem, som bliver udtaget og udsat for evaluering.

Baggrunden for dette ønske, som Rigsrevisionen også er inde på, skyldes to ting. For det første er der erfaring for, at effektivvurderinger og effektevalueringer har en tendens til at medføre ønsker om større og mere omfattende effektundersøgelser – og dermed større byrder for de fremtidig evaluerede – næste gang, man udfører en effektevaluering. Den anden grund er, som Rigsrevisionen også påpeger, at der skal være et rimeligt forhold mellem størrelsen på det projekt, som man udsætter for evaluering, og omfanget af den byrde, som pågældende projekt udsættes for ved et efterfølgende krav om effektivvurdering. Det giver ikke megen mening at udsætte et projekt for evaluering, hvis det pågældende projekt skal bruge store dele af sine ressourcer på at indgå i en efterfølgende evaluering af projektet. Så har effektevalueringen overskredet sit formål.

Der er i en vis udstrækning tale om en selvevaluering i den forstand, at projekterne selv skal oplyses om effekterne til evaluatorene. Dog har evaluatorene i alle tilfælde valideret oplysninger om projektet andetsteds fra, bl.a. fra projekternes egne evalueringsrapporter, faglige beretninger og andet offentliggjort materiale om projekterne.

2.2.4 Strategiske effektmål og selvevaluering

Fonden opstiller de overordnede effektmål for fonden på baggrund af fondens vedtægter og den fondsstrategi, som fondens bestyrelse har valgt. Der er herefter op til den enkelte ansøger gennem opstillingen af sit projekt, herunder brugen af forandringsteori, at sandsynliggøre hvorledes de forventede effekter af ansøgerens projekt understøtter fondens effektmålsætninger.

Det er her vigtigt at holde ansøgeren op på, at de effekter, som ansøger mener, at projektet vil medføre, i vist omfang er realistiske og målbare og ikke alene udgøres af almene forestillinger om effekt på lang sigt. Dette peger hen imod et problem som alle former for evalueringer står overfor, og som kan kaldes tidsproblematikken. Denne tidsproblematik drejer sig om, hvornår man realistisk kan forvente at registrere og vurdere effekterne af et projekt. Denne problematik varierer stærkt fra projekt til projekt. På den ene side giver det sjældent mening at forvente at se et projekts effekter dagen efter projektafslutning. På den anden side er det svært at argumentere for, at man skal vente i årevis før man tør vurdere og udtale sig om et projekts effektmæssige udbytter. Der vil således altid være en række effekter, som først vil vise sig på længere sigt efter afslutningen af projektet er effektvurderet. Men igen her man må kræve at projektansøger, at de på forhånd, netop ved hjælp af forandringsteori, har gjort sig nogle overvejelser om forventede de effekter også på lang sigt af deres projekt. Efterfølgende må evaluator så forholde sig til sandsynligheden og troværdigheden for, at projektet resultater vil medføre disse forventede effekter. I den forstand kan man sige, at evaluator skal, ud over en vurdering af projekts konkrete effekter på den korte bane, også altid foretage en mere almen vurdering af det givne projekts effekter på den lange bane. Denne problemstilling gælder særligt, når man skal vurdere en række projekter støttet af en fond som Promilleafgiftsfonden for landbrug. Dette fordi fondens formål og strategi indeholder en række væsentlige almene erhvervs- og samfundsmæssige målsætninger og ønskeværdige effektmål.

2.2.5 Vurderingen af langsigtede effekter

De langsigtede effekter falder ofte helt eller delvist sammen for både erhvervet og samfundet. Eksempelvis kan det både være et langsigtet mål for erhvervet og samfundet, at sektoren er i stand til at udvikle sig, så det bliver i stand at producere og dermed generere en økonomisk aktivitet, udvikling af viden og teknologi, arbejdspladser, eksport og økonomisk overskud under hensyntagen til det optimale forbrug af ressourcer, arbejdsmiljø, natur og vandmiljø og klima. Endvidere er de langsigtede effekter gode pejlemærker i diskussionen om, hvordan man ønsker at prioritere fondens midler.

Her er det vigtigt at være opmærksom på, at de langsigtede effekter er de sværeste at opstille konkrete brugbare indikatorer for og måle på. Ud fra et ressourcemæssigt synspunkt har fondsadministrationen overvejet, hvor omkostningskrævende i økonomi og tid det er, at dokumentere de svært dokumenterbare effekter af langsigtede projektmål. Ofte er problemet, ud over selve måleproblematikken, når man ønsker at identificere og vurdere de langsigtede effekter, at kunne påvise effekten uafhængigt af indflydelsen fra udefrakommende faktorer, altså at skabe en klar logisk årsagssammenhæng mellem de langsigtede effekter og indsatsens aktiviteter. Jo højere man hæver blikket for at se efter effekterne af den bevilgede støtte på den lange bane, desto sværere er det lige præcis at knytte disse langsigtede effekter sammen med den konkrete indsats. Et eksempel fra samfundets generelle politiske dagsorden er bl.a. et bredt ønske om beskæftigelsesfremgang i landdistrikterne. Der vil imidlertid være en række faktorer, som påvirker størrelsen på beskæftigelsen uafhængigt af det konkrete initiativ; eksempler på disse faktorer er de almindelige økonomiske konjunkturer (lokalt, regionalt, nationalt og globalt), demografi, vejret (eksempelvis en hård vinter), infrastruktur (eksempelvis ø-samfund eller karakteren af kollektiv trafik, som står til rådighed) eller udbuddet og karakteren af uddannet arbejdskraft, som lokalt og regionalt er til stede. Tilsvarende er gældende for langsigtede effekter af Promilleafgiftsfonden for landbrugs støttevirksomhed.

“en række væsentlige almene
erhvervs- og samfundsmæssige
målsætninger”

2.2.6 projektejernes ressourceforbrug ved at indgå i effektivurderingen

Rigsrevisionen gør flere steder opmærksomhed på, at evaluator skal medtænke byrden for de evaluerede ved at indgå i en evaluering (se eksempelvis Beretning til statsrevisorerne om statens anvendelse af evalueringer, maj 2005). Hovedbudskabet fra Rigsrevisionen er, at evaluering ikke må være unødigt belastende for den eller de evaluerede. Hvis en effektivurdering eller effektivurdering er unødigt belastende, forstået som overvældende bebyrdende ressourcemæssigt i form af tid, penge eller på anden måde i omfang for den eller de som udsættes for evaluering, så har evalueringen mistet sit formål. Årsagen til dette skal søges i, at hvis en

effektivurdering er unødigt belastende for den evaluerede, så vil selve evalueringen nogle tilfælde fylde så meget for den eller de evaluerede, at selve evalueringen i sig selv bliver hovedformålet for det pågældende projekt og ikke projektets eget formål. Dette ville i så fald være uacceptabelt økonomisk og etisk og det pågældende projekt ville endvidere ende som ligegyldigt, som uinteressant.

I nedenstående skema gives en oversigt over projektejernes ressourceforbrug ved at indgå i effektivurderingen set i forhold til størrelsen på det tilskud, som der er modtaget fra fonden.

Projektejernes ressourceforbrug ved at indgå i effektivurderingen

Projekt:	Antal timer	Udgifter	Udgifternes andel af tilskuddet
Anvendelse af prognoser i landmandens planlægning og budgetlægning	6	4.560 kr.	0,7 %
Bibliotek	5	4.260 kr.	0,3 %
Demonstration af dynamisk ledelse af landbrugsbedrifter	23	17.480 kr.	1,1 %
Klassificeringskontrol for svin	5	3.750 kr.	0,1 %
Miljøoptimeret gødskning og planteværn i markfrøafgrøder	12	9.120 kr.	1,2 %
Optimering af planteproduktion	10	7.600 kr.	0,5 %
Projekt opdræt	8	6.000 kr.	0,9 %
Sygdomsbekæmpelse primært vedr. plasmacytose hos mink	4	4.000 kr.	0,06 %
The Farmers as water manager in a new climate regime, Aquarius	16	12.160 kr.	1,9 %
Baltic Ecological Recycling Agriculture and Society Implementation	45-50	12.600-14.000 kr.	12-13%

Der er en lille variation på tværs af 9 af projekterne, når man umiddelbart ser på omfanget af tid, som de enkelte projekter har anvendt på at indgå i effektivurderingen. For de 9 projekter er udgiftens andel en forholdsvis lille andel af budgettet. Projekt nr. 10 Bal-

tic Ecological Recycling Agriculture and Society Implementation, som er det mindste projekt set i forhold til støttebeløb, skiller sig ud med et timeforbrug hos projektejer på 45 - 60 timer.

3.0 anbefalinger

Ud fra effektivvurderingens erfaringer med at gennemføre effektivvurderingen af de udvalgte projekter tildelt støtte af Promilleafgiftsfonden for landbrug i 2011 kan følgende generelle anbefalinger opstilles for fremtidige effektivvurderinger:

- At tilskudsmodtagerne i højere grad ved ansøgning gøres bekendt med et eventuelt senere krav om effektivvurdering.
- At tilskudsmodtagerne i deres ansøgninger i højere grad gør brug af effekttankegang og opstillingen af ansøgningen formes efter, hvilke effekter ansøgeren mener, at ansøgerens projekt vil føre med sig. Projekterne bør have større fokus på brug og opstilling af effektmål og effektindikatorer, så projekterne blive bedre i stand til at påvise konstaterede eller sandsynliggjorte forventede effekter af deres projekter.
- At ansøgerne/tilskudsmodtagerne på baggrund af effekttankegang bliver bedre til at reflektere over hvad de har lært undervejs og gennem deres projekt – udviser større fokus på erfaringsopsamling af projektet og projektets effekter eller relevans for omgivelserne efter projektafslutning.
- At ansøgerne/tilskudsmodtagerne i højere grad øger deres fokus på afrapportering af effekterne af deres projekter.
- At fremtidige effektivvurderinger tilrettelægges således, at der kan ske en vis systematisering og generalisering i selve udførslen af effektivvurderingen af hensyn til den tidsmæssige ramme og de økonomiske ressourcer, som der er til rådighed for effektivvurderingen. Dette kan eksempelvis gøres ved at fortsætte med at tage udgangspunkt i og videreudvikle det effektivvurderingsskema, som der er udviklet i forbindelse med denne effektivvurdering.
- At man bør notere sig, at den store heterogenitet mellem fondsprojekterne medfører, at effektivvurderingen må udvise fleksibilitet i forhold til den konkrete undersøgelse og effektivvurdering af hvert enkelt projekt.
- At effektivvurderingernes omfang og byrder skal stå i et rimeligt forhold til projekternes størrelser. På den ene side kan det være mere ønskværdigt med flere og mere dybdegående vurderinger, men omvendt skal man gøre sig klart, at dette vil være ganske omkostningstungt både for fonden og de udvalgte projekter. Her er det vigtigt at notere sig, at fonden allerede nu udviser et krav om projektrelevans og projektkvalitet gennem selve konkurrenceelementet mellem de ansøgninger, som fonden modtager. Dette konkurrenceelement blandt ansøgerne om fondsmidler skærper i sig selv ansøgernes evner og vilje til at udforme gode relevante projekter, som er til gavn og udviser effekter.

